

מאלפי זהב

אוצר הערות וחידושים קושיות וביאורים

לקט ענינים בפשט בהלכה ובאגדה על סדר הפרשה

פרשת חיי שרה

(פ"ג ט'109 א) ויהיו חיי שרה מאה שנה ועשרים שנה ושבע שנים - לכך נכתב שנה בכל כלל וכלל, לומר לך שכל אחד נדרש לעצמו, בת מאה כבת עשרים לחטא, מה בת עשרים לא חטאה, שהרי אינה בת עונשין, אף בת מאה בלא חטא כו'. ר"ל דכשם שבהיותה בת עשרים אינה נענשת (מפני שאין מענישים על מעשים שקודם עשרים). כך עתה אפי' בהיותה בת עונשים, אינה נענשת, משום שלא חטאה.

והעיר מו"ז וצ"ל בספרו בקוראי שמו, משיטת הנו"ב והחת"ס (הו' בפ"ת יו"ד סי' שנו סק"ג) דלאחר גיל עשרים מענישים למפרע גם על קודם עשרים. וא"כ הנהיה בן עשרים אינו בלא חטא, שהרי מעתה יענישוהו על כל מה שחטא עד היום. ואולי י"ל בדוחק דהכונה לרגע של סוף העשרים שנה, שעדיין לא חל החיוב. [א"י הכונה לכל העשרים שנה עצמם, אכן זהו דוחק גדול בלשון 'בת כ"ן].

(ט'109 ו) לא יכלה - לא ימנע, כמו (תהלים מ יב) לא תכלא רחמיק, וכמו (לעיל ח ב) ויכלא הגשם. כונתו, דיש ב' שורשי כליו, יש לשון פְּלָא, והיינו חסימה ושמירה. ויש לשון כליו, דהשחתה וסיום. והכא הכונה לכליאה שלא להביא.

(ט'109 ט) המכפלה - בית ועליה על גביו. דבר אחר שכפולה בזוגות. ומשמע שקברו בה רק בזוגות בדוקא. והנה איתא בגמ' דבתחילה כולם אמרו דלאה לעשו ורחל ליעקב, ולפי"ז אפשר דאם עשו הרשע לא היה מרשיע, היו שניהם קבורים בזוגות. וממה שהרשיע, ויעקב נשא שניהם, הפסיד לעצמו הזכות להקבר במערה.

צביעותו של עפרון

(ט'109 יד-טו) ויען עפרון את אברהם לאמר לו: אדני שמעני ארץ ארבע מאת שקל כסף ביני ובינך מה הוא ואת מתך קבר - בין שני אוהבים כמונו מה היא חשובה לכלום, אלא הנה את המכר ואת מתך קבור.

כל מעיין משתומם מצביעותו של עפרון, אשר חזר בו מקצה לקצה. וכבר האריכו בזה הרבה.

והנה ברשב"ם כתב על הפסוק לקמן (ט"ז ט"ז) וישמע אברהם - לחכימא ברמיזא'.

ונראה כונתו דעפרון המשיך לומר דמוכן בשמחה לתת בחינם. ורק רמז את המחיר שבאמת רוצה, באומרו שאי"ז שוה הרבה, אלא 'רק' ד' מאות שקל כסף, ולכן לא אכפת לו לתת בחינם. וזהו 'לחכימא ברמיזא', שאברהם 'שמע' טוב את הרמז, ואת משמעות דברי עפרון.

ויתכן דזהו גם כונת רש"י שכתב 'בין ב' אוהבים כמונו'. והיינו שעפרון אמר שד' מאות שקל כסף אינו כלום בין ב' אוהבים כמונו, אפי' שבאמת זה סכום רב, ואברהם הבין רמיזתו כנ"ל.

(ט'109 טז) וישקל אברהם לעפרן - חסר וי"ו, לפי שאמר הרבה ואפילו מעט לא עשה, שנמל ממנו שקלים גדולים שהן קנטרין, שנאמר (פסוק טז) עובר לסוחר, שמתקבלים בשקל בכל מקום ויש מקום ששקליהן גדולים שהן קנטרין, צינטינייר"ש [מטבעות של מאה] בלע"ז. יל"ע מה הפירוש נ"טל ממנו, והרי אברהם נתן לו מרצונו כדחזינן בכל הפרשה. ואולי הכונה דכשאמר ד' מאות שקל כסף ביני ובינך מה היא, אמר לאיזה מטבעות מתכוון. או שנמל היינו שבמציאות זה מה שלקח, ואה"נ דאברהם הביא לו מרצונו. [והגנות שלו היא במה שלקח בלא לסרב].

(פ"ד ט'109 א) ברך את אברהם בכל. בפ"ק דב"ב (טז ע"ב) איתא דברכו בבת, ו'בכל' שמה. וצ"ל לפי"ז, דהא דאחז"ל (כעת לא מצאתי המקור) דבמיתת שרה מתה בתה, היינו בת אחרת. גם ע"י בתוס' בב"ב (קמא ע"א ד"ה בת) דמוכח מדבריהם שהיה לאברהם עוד בת מהגר. [ואגב שמעתי להעיר, מנלך ד'בכל' שמה, שמא 'כל' שמה. דהא אי שמה בכל, הול"ל וד' ברך את אברהם בכל, ועי'].

(ט'109 יב) ויאמר וגו'. י"ל דנכתב בטעם ארוך, לומר שהתפלל בכל ליבו, שימצא את השידוך המתאים ליצחק. ואע"פ שאברהם מיאן לקחת בתו ליצחק, מ"מ קיים את שליחותו באמונה.

(ט'109 טז) בתולה - ממקום בתולים: ואיש לא ידעה - שלא כדרכה, לפי שבנות הגוים היו משמרות מקום בתוליהן ומפקירות עצמן ממקום אחר, העיד על זו שנקיה מכל. כונתו לתרץ הכפילות. בתולה, ואיש לא ידעה. ולכא"ו יש לפרש בעוד אופן, ע"פ משאחז"ל דהיתה בת ג' שנים. וא"כ י"ל דמזה שהיתה בתולה, אין ראייה שאיש לא ידעה. שהרי פחות מבת ג' בתוליה חוזרין, וכנותן אצבע בעין. וזהו דקמ"ל שאיש לא ידעה.

(ט'109 יח) ותאמר שרה אדני ותמהר ותרד כדה על ידה ותשקוהו וגו'. יש מקשים דכיון שיכל לשאוב מעצמו וכו', א"כ מה חסד יש בכאן, הא אין זה אלא 'ניצול'. וטעות היא בידם. דלחסד אין גבול, וגם כשהשני יכול בעצמו לעשות הדבר, יש מצות חסד לעשות זאת בעבורו. ואם כי חיוב ליכא ככה"ג, כדחזינן גבי עזוב תעזוב עמו, דאין חיוב היכא שבעצמו אינו מנסה להקים. מ"מ מצוה ודאי איכא. [והארכתי בזה ב'לישנא מעליא' בענין מצות ואהבת לרעך כמון]. ואחי היקר ה"ה שמואל זימל שליט"א אמר, שכאן הוא כעין הכנסת אורחים. שהרי הוא היה אורח בעיר.

(ט'109 טז) בת בתואל - השיבתו על ראשון ראשון ועל אחרון אחרון. לכא"ו צ"ב מדוע באמת שאל את ב' השאלות ברציפות, ומדוע לא המתין לתשובה על הראשונה קודם ששאל את השניה. ושמעתי מדודי הגר"ד בלוי שליט"א, שמדין אל תרכה שיחה עם האשה, רצה להמעיט הקשר עמה, הנהיה ע"י דיבור של שאלה ותשובה. כהידוע דע"י כל שאלה ותשובה נוצר יותר קשר, והבן.

(ט'109 כו) ויקוד האיש וישתחו לר'. מדכתיב בלשון רבים, יתכן לדייק דגם אנשיו בכלל. אכן בתרגום משמע דרק הוא השתחוה.

חשיבות ההתחזקות בלימוד אמונה והשגחה

(ט'109 מג) ואבא היום - היום יצאתי והיום באתי, מכאן שקפצה לו הארץ. אמר רבי אחא יפה שיחתן של עבדי אבות לפני המקום מתורתן של בנים, שהרי פרשה של אליעזר כפולה בתורה, והרבה גופי תורה לא נתנו אלא ברמיזה.

ובטעם הדבר, שמעתי ממור"ר הגאון רבי חיים ברמן שליט"א, דמפרשה זו לומדים אמונה והשגחה, ואיך שהקב"ה שומע תפילה, ומנהל את עולמו. ודבר אחד באמונה שוה יותר מגופי תורה.

שבת הארץ

מה פוטר את הפירות שביעית מן המעשר – חלק א'

יש לחקור בהא דפירות שביעית פטורין מן המעשר, האם הוא מפאת שגדלו בשביעית. או מפאת הקדושת שביעית שיש בהם. נאו שמא מטעם ההפקר. ואזי אם לא יפקירם, יהיו חייבין. להסוברים דליכא אפקעתא דמלכא.

והנפק"מ בזה, באופן שלענין שנת המעשר נחשב שגדלו בשביעית, ומשום מה, אין עליהם קדושת שביעית. וכפי שיתבאר בעז"ה. וכן נפק"מ להיפך, באופן שקדושים בקדו"ש, אך לענין שנת המעשר אינם שייכים לשביעית, [ובדר"כ בלא"ה פטורים מפאת הפקר. אך יעו' להלן].

הנפק"מ הא' היא, פירות שחנטו בשמינית, בין ר"ה לט"ו בשבט. אשר הן אמנם דלדעת הר"ש והראב"ד כביאורם על התו"כ (א, ד. והובא ג"כ בר"ש פ"ב מ"ה) דינם כפירות שביעית לחומרא. נואף אותם שחנטו בשביעית קודם ט"ו בשבט, ג"כ קדושים. ודעת הר"ח בר"ה (טו ע"ב) דט"ו בשבט הוא ר"ה לפירות אף לענין שביעית לקולא. ופירות שחנטו קודם ט"ו בשבט של שביעית אינם קדושים. אך דעת הרמב"ם (פי"ד ה"ט) נראה לא כן, אלא הכל תלוי בא' בתשרי.

ולפ"י נמצא דפירות אלו אין בהם קדו"ש, ואעפ"כ שנת המעשר שלהם היא שנת השביעית. ואי נימא דהקדו"ש פוטר ממעשר, א"כ הכא שאין בהם קדו"ש, לא יפטר. אך אם הפירות שביעית פוטר ממעשר, ה"נ יפטר.

הנפק"מ הב' היא באתרוג שחנט בשישית ונלקט בשביעית, [לדעת ר"ג ואבטולמוס (ר"ה טו ע"א) דלשביעית אזלינן ביה בתר חנטה, ולמעשר אזלי ביה בתר לקיטה]. דקדו"ש אין בו, מפאת דאזלינן בתר חנטה. אך מצד המעשר, אזלינן בתר לקיטה. וא"כ ה"ה שייך לשביעית. ויל"ד האם יפטר מן המעשר. [אך להיפך שחנט בשביעית ונלקט בשמינית, א"א לומר נ"מ, דמצד השביעית יפטר, ואילו מצד המעשר יתחייב דשייך לשמינית. לפי שעצם הקדו"ש תפטרנו. אלא"כ נימא דבאופן שלא הפקיר, להסוברים שחייב במעשר, יהא נ"מ].

הנפק"מ הג' היא באורז ודוחן, דמדרבנן אזלינן בהו לגבי מעשר אחר השרשה (כדאיתא בפ"ב מ"ז, ובר"ה יג ע"ב), אע"פ שמדאורי' דינם ככל ירק בתר לקיטה. וכתבו התוס' בר"ה (שם ד"ה מתוך) דהוא מפאת דמעשר ירק דרבנן. וכן לגבי שביעית בזה"ז שהיא מדרבנן, אזלינן בהו בתר השרשה.

ושמעתי ממו"ר הגרמ"מ לובין שליט"א, דלפ"י בזמן ששביעית דאורי', אזלינן בהו לגבי שביעית בתר לקיטה, ואילו לגבי מעשר דלעולם הוא מדרבנן (באורי' ודוחן שאינם דגן תרוש ויצהר), אזלינן בהו בתר השרשה. [אמנם אח"כ בתוס' הביאו דרשה מהתו"כ, אשר לפ"י לכאורה"ה אף בזמן ששביעית דאורי' ועי'].

נמצא, דאורז ודוחן שהשרישו בשביעית ונלקטו בשמינית, לא יהיו קדושים בקדו"ש, מפאת שלקיתתן בשמינית. ואילו לגבי מעשר ה"ה שייכים לשביעית, מפאת השרשתם בשביעית.

המשך יתר הנפק"מ, וכן עיקר הנידון, יבוא אי"ה בהמשך.

חלק מההערות שנתקבלו על גליון פ' וירא

בהערה אין הקב"ה סיפר לאברהם על צחוק שרה. ביאר ה"ה אשר הכהן שליט"א, ד"ל שהוא לתועלת כדי שיוכיח אותה, [וכמב' ברמב"ן שהוכיחה].

בקושיא עה"פ ותבט אשתו מאחרי, מדוע לא כתב מאחוריה. האיר ה"ה בן ציון הלוי דינר שליט"א, שבאזניים לתורה מבאר דהלכה לפני לוט, ולכך הוצרכה להביט אף מאחוריו. [עיי' ב' טעמים מדוע הלכה לפני לוט, ובשפ"ח ביאר, דאין הכונה לומר להיכן הביטה, אלא שהביטה כאשר היתה מאחוריו. ועיי"ש שהביא ביאור מהמהרש"ל. ועי' דברי דוד. [ובעיקר דברי רש"י, עי' בגור אריה שביאר דבא רק לאפקי שאין הכונה לאחוריו של המלאך, שדבר עליו בפסוק הקודם].

אשמח מאוד בהערות ותגובות. מספר זמני [שימו לב לגיון] - 0533130379

וכמש"כ הרמב"ם בפיהמ"ש (סוף מס' ברכות) שדרכו תמיד בכל מקום שיש איזה רמז בעניני אמונה, לבאר משהו. 'כי יקר בעיני ללמד עיקר מעיקרי הדת והאמונה, יותר מכל אשר אלמדהו'.

ואע"פ שלרמב"ם לא היה חסר שיעורים להגיד. הרי מהנושאי כלים ועד היום, כולם מפלפלים בדבריו, מערכות שלמות בעומק כונתו. ואעפ"כ היה שוה לו יותר, דבר אחד באמונה. עכ"ד.

(פס' מז) ואשאל ואשים – שנה הסדר, שהרי הוא תחלה נתן ואחר כך שאל, אלא שלא יתפשוהו בדבריו ויאמרו היאך נתת לה, ועדיין אינך יודע מי היא. והיינו לפי שהיו עובדי ע"ז, ולא היו מכילים את המושג של אמונה בהשגחת השי"ת.

(פס' נה) ימים – שנה, כמו (ויקרא כה כט) ימים תהיה נאותו, שכך נותנין לבתולה זמן שנים עשר חדש לפרנס את עצמה בתכשיטים. והוא בכתובות (נו ע"ב) דנותנים לבתולה י"ב חודש. וצ"ב א"כ מפני מה אעפ"כ אליעזר רצה לילך מיד. ובפשוטו הביאור, שכבר רצה לקיים ציווי אברהם להביאה. א"נ חשש שאם תעכב י"ב חודש, בסוף לא יתנו לה ללכת. ושמעתי באופ"א (מהגר' אליעזר קרבין שליט"א), דהכא שאני, שטענתו כצידו 'וד' הצליח דרכי. אשר באופן זה אין לעכב, כי רואים משמים את הענין למהר.

(פס' טז) האהלה שרה אמו – ויביאה האהלה ונעשית דוגמת שרה אמו, כלומר והרי היא שרה אמו, שכל זמן ששרה קיימת היה נר דלוק מערב שבת לערב שבת, וברכה מצויה בעיסה, וענן קשור על האהל, ומשמתה פסקו, וכשבאת רבקה חזרו. ואף דבודאי אברהם המשיך להדליק ולהפריש, מ"מ מצוות אלו עיקרן באשה. [ואמנם מצינו שהענינים שהיו בזכות אהרן, נסתלקו בפטירתו (תענית ט ע"א). ומ"מ אח"כ חזרו בזכות משה. וכיוצ"ב לענין הבאר בפטירת מרים].

(פס"ה פס"א) קטורה – זו הגר, ונקראת קטורה על שם שנאים מעשיה כקטרת, ושקשרה פתחה שלא נודווגה לאדם מיום שפרשה מאברהם. צ"ע איך אפשר לומר דמעשיה נאים, כאשר חזרה לגלולי בית אביה (לעיל כא, טד). ואולי הכונה למעשים התלויים במידות החסד וההטבה. [ומה שקשרה פתחה כו' הוא ענין נפרד. ופשוט].

מדוע נתן את המתנות לבני הפלגשים ולא ליצחק

(פס' ו) נתן אברהם מתנות – כו'. דבר אחר מה שניתן לו על אודות שרה ושאר מתנות שנתנו לו, הכל נתן להם שלא רצה ליהנות מהם.

מבואר שלא רצה להינות מהם. ואף שאחת מהסיבות שאמר לשרה לומר אחותי היא כשהלך למצרים, היה בשביל אותם המתנות. כבר ביארנו שם דהמטרה היתה כדי לפרוע הקפותיו, ולא רצה להחמיר על חשבון אחרים, אך באמת נזהר ביותר שלא ליהנות מממון אחרים, כמבואר בכמה מקומות. ולפ"י י"ל דאת כל השאר שנשאר אחרי פריעת הקפותיו, נתן לבני הפלגשים, כדי שלא ליהנות מהם.

והא דלא נתן אותם ליצחק, י"ל שלא רצה שאף יצחק יהנה ממתנות. או שהנאה היא לו להביא ליצחק את אותם המתנות. משא"כ לבני הפלגשים אשר אין לו ענין להביא להם כלום, רק שהעדיף להביא זאת להם מאשר לשאר העולם.

ושו"מ במהרש"ל ובמהרש"א בכ"מ (קיד ע"ב) שביארו בהא דרבה בר אבואה נתן המעות שקבל בדרך נס, לחתניו ולא לבניו, משום שבניו הם בני ירושה. [וכעיי"ז כתב המהר"ל שם בח"א דברא כרעא דאבוה כו' יעו"ש]. ולפ"י א"ש, דאברהם לא רצה לתת ליצחק שהוא יורשו. וכיון שלא היו לו חתנים, נתן לבני הפלגשים אשר אינם יורשים ע"פ דין תורה.